

WSPÓŁCZESNE MIGRACJE OSÓB MŁODYCH

Wybrane zagadnienia

pod redakcją
Romualda Jończego
i Justyny Rokitowskiej-Malcher

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2024

Recenzja

Diana Rokita-Poskart

Redakcja wydawnicza

Aleksandra Śliwka

Korekta

Justyna Mroczkowska-Lepka

Skład i łamanie

Małgorzata Myszkowska

Projekt okładki

Beata Dębska

Na okładce wykorzystano zdjęcie z zasobów AdobeStock, Wikipedia

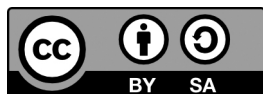
© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2024

Nota copyright obowiązuje do 30 czerwca 2025.

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

Od 1 lipca 2025 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-
-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0).

Skrócona treść licencji na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>

ISBN 978-83-67899-77-2 (dla wersji papierowej)

ISBN 978-83-67899-78-9 (dla wersji elektronicznej)

DOI: 10.15611/2024.78.9

Druk i oprawa: TOTEM

9. Wybrane wnioski z przeprowadzonych badań i potencjalne dalsze ich kierunki

Romuald Jończy

Uniwersytet Ekonomiczny Wrocław, Uniwersytet Opolski

e-mail: romuald.jonczy@ue.wroc.pl; e-mail: romuald.jonczy@uni.opole.pl

ORCID: 0000-0002-4995-9269

Justyna Rokitowska-Malcher

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

e-mail: justyna.rokitowska-malcher@ue.wroc.pl

ORCID: 0000-0001-5048-7214

Cytuj jako: Jończy, R. i Rokitowska-Malcher, J. (2024). Wybrane wnioski z przeprowadzonych badań i potencjalne dalsze ich kierunki. W: R. Jończy, J. Rokitowska-Malcher (red.), *Współczesne migracje osób młodych – wybrane zagadnienia* (s. 137-142). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

DOI: 10.15611/2024.78.9.09

Wszystkie rozdziały niniejszej pracy – prezentujące wnioski z badań własnych autorów – skupione są na migracjach i zamiarach migracyjnych osób młodych, ich uwarunkowaniach, konsekwencjach i perspektywach. Zważywszy na problemy depopulacyjne Polski i wynikłe z tego m.in. niedopasowania, także strukturalne na rynku pracy, jak również intensywne napływy i odpływy zewnętrzne oraz wewnętrzne, zwłaszcza dokonujące się w kierunku z peryferii do dużych miast, stwierdzić można, że zawarte w tej pracy opracowania cząstkowe – rozdziały, poświęcone są niezwykle ważnym zagadnieniom ekonomiczno-społecznym, cechującym się w dodatku dużą dynamiką rozwoju. Zawarte treści i wyniki badań dostarczają wielu wniosków i mogą stanowić ważne impulsy do dalszych pogłębionych i rozszerzonych analiz, które wydają się niezbędne – ze względów nie tylko naukowych, ale także praktycznych, związanych z monitoringiem i kształtowaniem mobilności (i jej skutków) w kierunku pożądanym z punktu widzenia interesu społecznego.

Pierwsze dwa rozdziały wskazują na ogromną rolę uwarunkowań rynku pracy w mobilności edukacyjnej młodzieży, następującej po ukończeniu szkół średnich. Migracje maturzystów mają – jak się potwierdza (Jończy, Rokita-Poskart i Tanas, 2013; Dolińska, Jończy i Śleszyński, 2020; Kiniorska i Brambert, 2022) – postać definitywnego exodusu do kilku dużych (ale nie wszystkich, bo oprócz Łodzi)

aglomeracji regionalnych stanowiących tzw. wielką piątkę (Warszawa, Wrocław, Kraków, Poznań, Trójmiasto). Z jednej strony, zamieszczone w niniejszej pracy wyniki badań Alicji Dolińskiej, ale również inne znane badania tej autorki, oraz kompleksowe badania innych autorów (Dolińska i in., 2020; Jończy i in., 2013; Kiniorska i Brambert, 2022) wskazują na duże znaczenie uwarunkowań rynku pracy w drenażu młodzieży do tych dużych, dobrze rozwijających się aglomeracji. Z drugiej strony, tekst Patrycji Wodzińskiej pozwala przypuszczać, że raczej nie należy oczekiwać zmniejszenia skali i utrwalania tej formy migracji w związku wyłącznie ze spadkiem bezrobocia, bo spadek ten jest w dużej mierze... rezultatem wcześniejszego wysokiego bezrobocia. To właśnie bowiem bezrobocie i brak perspektyw rozwojowych powodują wyjazdy młodzieży, a migracje te, wraz z odchodzeniem z rynku pracy (w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego) licznych roczników wyżowych, na wielu obszarach peryferyjnych doprowadziły do bezza-trudnieniowego zmniejszenia bezrobocia. Obserwacja powiatu wieluńskiego jako modelowego przykładu peryferii wewnętrznych wskazuje, że mimo iż głównym impulsem do migracji młodzieży jest sytuacja na rynku pracy, to samo niższe bezrobocie nie wpłynie na zatrzymanie tego procesu, jeśli nie będą się z tym wiązały m.in. zmiany strukturalne, zwłaszcza dotyczące popytu na peryferyjnych rynkach pracy, i infrastrukturalne, poprawiające szeroko pojętą jakość życia. Niewątpliwie w sytuacji dramatycznego wyludnienia większości małych i średnich miast oraz obszarów peryferyjnych Polski kwestia możliwości ustabilizowania sytuacji w tym zakresie i rozwiązania narastających problemów społeczno-infrastrukturalnych jest kluczowa dla dalszego rozwoju Polski. Problem ten dotyczy zresztą, niejednokrotnie nawet intensywniej, innych krajów rozwiniętych, zwłaszcza byłego bloku postsowieckiego, gdzie zmiany dzietności związane ze zmianą stylu życia zachodziły bardzo gwałtownie i związane były z intensywnymi przemianami gospodarczo-społecznymi, mającymi postać długookresowego załamania gospodarki oraz późniejszej jej prywatyzacji i restrukturyzacji.

Szczegółnej wiedzy w zakresie migracji zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych dostarczają opracowania Grażyny Kowalewskiej i Aleksandry Gruszki poświęcone młodzieży kształcącej się w zawodach związanych z ochroną zdrowia, a więc szczególnie istotnych dla kluczowych, a jednocześnie systemowo i funkcjonalnie zawodnych sfer warunkujących jakość życia społeczeństwa. Z jednej strony, badania przeprowadzone przez Grażynę Kowalewską wśród studentów pielęgniarstwa wskazują na dużą skłonność do migracji tej grupy osób wiążących swoją przyszłość głównie z większymi miastami w Polsce lub/i zagranicą. Z drugiej strony, badania Aleksandry Gruszki, skupione na studentach kierunku lekarskiego, dowodzą, że migracja, zwłaszcza edukacyjna, może dokonywać się z miast dużych do mniejszego ośrodka miejskiego – w tym przypadku Opola. Wskazują także, że jakość życia w takim ośrodku i jego ogólna – postrzegana przez młodzież – atrakcyjność może być istotna dla napływu studentów, pod warunkiem że tworzy dobre warunki studiów, rozrywki i pracy, zwłaszcza zaś jeśli akcentuje elementy jakości życia trudniej do-

stępne w dużym mieście. Słabiej jest jednak widoczna zdolność Opola i (jak dowodzą inne badania) innych badanych średnich i małych ośrodków (Jończy i in., 2024) do retencji napływającej do niej młodzieży akademickiej na okres po ukończeniu studiów. Co jednak istotne, znaczna i – jak wiele wskazuje – większa niż w przeszłości część młodzieży nie ma sprecyzowanych planów, co będzie robić po ukończeniu studiów, co w pewnym stopniu rozszerza możliwości mniejszych ośrodków w zakresie odpowiednich działań. Dotyczy to działań nakierowanych zarówno na studentów, jak i na kończących studia młodych, ambitnych, wykształconych ludzi.

Dla stabilizacji sytuacji ludnościowej w Polsce, zwłaszcza na jej obszarach niemetalopolitalnych (poza wspomnianą „wielką piątką”), istotne będą też dwa inne procesy, którym poświęcono w niniejszej pracy odrębne rozdziały.

Pierwszym z tych procesów jest imigracja i uchodźstwo. Jak wskazują wyniki badań Natalii Boichuk dotyczących migrantów edukacyjnych z głównego obecnie państwa napływu – Ukrainy – do Wrocławia i Opola, studentów z tego kraju należy traktować jako substytut demograficzny w stosunku do topniejącej liczebnie polskiej młodzieży; dotyczy to zwłaszcza wyludniających się obszarów peryferyjnych. Jak wskazują wyniki badań, znaczna część tej młodzieży zamierza pozostać w Polsce na stałe lub bierze to pod uwagę; przy czym – podobnie jak w przypadku młodzieży polskiej – silniej zatrzymuje studentów ośrodek większy, w tym przypadku wrocławski, a słabiej mniejszy – opolski. Niemniej równie zauważalne jest to, że w przypadku kilkukrotnie mniejszego Opola studenci z Ukrainy odgrywają relatywnie większą rolę, stanowiąc większy odsetek ogółu studentów, ale również wskazując na preferencje do utrwalenia migracji, porównywalne wręcz do młodzieży pochodzącej z kraju. Wskazuje to na ogromny potencjał substytucyjny tej grupy młodzieży i studentów w stosunku do wyjeżdżającej młodzieży macierzystej. Jednak w kwestii imigracji z Ukrainy nasuwają się nieco szersze wnioski, nie tylko związane z migracją edukacyjną. Po pierwsze, imigracja edukacyjna Ukraińców musi być nadal monitorowana i badana, bo jej charakter i potencjał się zmienia, co wynika z dynamicznie zmieniających się warunków za wschodnią granicą (badania Boichuk dotyczą w dużej mierze imigrantów sprzed inwazji Rosji). Po drugie, substytucyjne potencjały: demograficzny, w zakresie rynku pracy i w zakresie przedsiębiorczości, reprezentują również migranci zarobkowi – ci przybyli zarówno przed 2022 rokiem, jak i później. Również zatem ta grupa nadal stanowi istotny obiekt potencjalnych badań. Bardzo istotną grupą – ze względu na strukturę demograficzną i charakter przyjazdu – są także uchodźcy, których problemy związane z pobytem, aktywność i możliwości oraz ewentualność utrwalenia pobytu również powinny być – i to na bieżąco – analizowane. Należy uzupełnić, że wszystkie te trzy grupy: studenci zagraniczni, imigranci zarobkowi i uchodźcy, w dużej mierze są ze sobą związane; nierzadko poszczególne osoby spełniają kryteria pozwalające zaliczyć ich do każdej z nich. Dlatego też badania naukowe i diagnostyczne dotyczące tych trzech grup nie powinny być oderwane od siebie, a wprowadzane regulacje w stosunku do nich niespreczne.

Do ważnych wniosków prowadzi również analiza drugiego potencjalnego napływu ludności z zagranicy – remigracji – która to fragmentarycznie została przedstawiona w tym opracowaniu, ale szerzej dokonana była przez autorów w innych opracowaniach – w zakresie badań zarówno remigracji (Rokitowska-Malcher, 2021), jak i warunków potencjalnej remigracji (Jończy, 2007, 2010; Jończy i Rokitowska-Malcher, 2022). Dowodzi ona przede wszystkim, że strumień powrotów do kraju jest możliwy, i to nawet bardziej możliwy, niż w przeszłości (Jończy i Rokitowska-Malcher, 2022). Badania wskazują, że w zakresie powrotów z migracji zarobkowych są one rozważane i możliwe, z wyjątkiem niektórych branż, w których nadal występują duże zróżnicowania zarobków/lub i w zakresie warunków pracy (jak np. w budownictwie/ochronie zdrowia). Wyniki badań dowodzą też, że zróżnicowania płacowe się zmniejszają (Jończy i Rokitowska-Malcher, 2022), a o powrotach decydować mogą różne, niekoniecznie wyłącznie płacowe czynniki (Rokitowska-Malcher, 2021). Na analizie tych warunków i tworzeniu regulacji sprzyjających powrotom powinno się skoncentrować kolejne badania.

Należy jednocześnie dodać, że wyniki badań wskazują także, że część przebywających za granicą emigrantów zarobkowych, uznawanych za czasowych, przesądziła już w zasadzie o pozostaniu w kraju emigracji. Podatne do utrwalenia migracji są zwłaszcza osoby niemające w kraju pochodzenia silnego czynnika decydującego o powrocie (partner/ka, dzieci, nieruchomości, silna więź lokalna itd.). Niemniej jednak tendencji tej, tzn. ewentualnego pozostania za granicą osób, które deklarują trwałość emigracji, nie trzeba traktować jako nieodwołalnej. Biorąc bowiem pod uwagę niestabilność obecnej sytuacji gospodarczej i politycznej w Europie, można sądzić, że na osoby te mogą zadziałać jeszcze różnorodne czynniki (bezpieczeństwo, rynek pracy, rodzina) mogące je skłonić do powrotów do kraju. Warto dodać, że w przypadku zarówno tej grupy osób, jak i prawie każdej innej grupy współczesnych młodych migrantów do migracji w różnych kierunkach może w obecnych czasach dochodzić łatwiej. Wynika to z większej i łatwiejszej mobilności przestrzennej i zawodowej współczesnych młodych ludzi, ale również z dużego udziału w tej grupie osób niemających partnerów i potomstwa.

Wobec postępującego wyludnienia, a zwłaszcza wynikających z tego zmian w strukturze wieku, konieczna jest dalsza analiza procesów remigracji – w tym w szczególności warunków determinujących remigrację oraz potencjalnych działań mogących nasilić i przyspieszyć te procesy. Zawarta zarówno w niniejszej publikacji, jak i w innych opracowaniach autorów analiza (Jończy, 2007, 2010; Jończy i Rokitowska-Malcher, 2022; Rokitowska-Malcher, 2021) pozwala wskazywać te warunki i sygnalizować obszary dalszej eksploracji tematu.

Nietrudno dostrzec, że pewnym sposobem rozwiązania problemu wzmożonych wyjazdów z obszarów peryferyjnych zawartego w prawie wszystkich opracowaniach jest narastająca tendencja do życia i pobytu, przynajmniej częściowego, poza dużymi aglomeracjami. Jedną z form takiego funkcjonowania jest *workation* – analizowana w ostatnim rozdziale. Ta forma pracy i przemieszczenia pobytu

wyduje się niezwykle ważna dla przyszłych badań prowadzonych na styku problematyki ekonomii (zwłaszcza ekonomii rynku pracy), analizy stylów życia, ale zwłaszcza badań nad migracją i zmianami demograficznymi. Zjawisko to wiąże się ściśle zarówno z rozwojem technologii i transportu (i – co ma duże znaczenie – obniżką relatywnych cen transportu i komunikacji zdalnej), jak i preferencjami oraz stylem życia przedstawicieli pokoleń Y i Z. Rozwój technologii i Internetu w ogromnym stopniu rozszerzył (zwłaszcza w zakresie pracy umysłowej i wysoko kwalifikowanej) możliwości realizacji pracy zdalnej w różnych lokalizacjach, także wykonywanej równolegle z podejmowanymi wyjazdami turystycznymi. Ten niewątpliwie dynamiczny, przyspieszony przez pandemię, a co najważniejsze – dalej rozwijający się trend wymaga podjęcia szerszych i skoncentrowanych na różnych formach *workation* badań, które powinny dotyczyć całego szeregu związanych z tym zjawiskiem zagadnień: uwarunkowań tego procesu, wpływu na życie rodzinne (zwłaszcza na wychowanie dzieci w sytuacji zacierania się sfer życia prywatnego i zawodowego), konsekwencji i możliwości zarówno w sferze form zatrudnienia, jak i m.in. w sferze turystyki czy rynku nieruchomości. Ta ostatnia może mieć istotne znaczenie dla zahamowania wyludnienia peryferii. Wynika to z powstałych w rezultacie migracji z peryferii do centrów dużych zróżnicowań w cenach nieruchomości pomiędzy dużymi miastami a resztą kraju. Zróżnicowania te współgrają z nasilonym oddziaływaniem innych czynników, jak m.in.: rozwój zdalnych kontaktów, pracy i zakupów, rozgęszczenie peryferyjnych rynków pracy i wyższe wartościowanie (wraz ze wzrostem poziomu życia) elementów spokoju, jakości środowiska i zdrowia. Dodać do tego trzeba jeszcze wypychającą rolę skupionych w metropoliach imigrantów i uchodźców wpływających tam niekorzystnie – dla tubylców i przybyszów z innych części Polski – zwłaszcza na ceny nieruchomości i sytuację na rynku pracy. Wszystkie te czynniki powinny oddziaływać na ograniczenie migracji do centrów i hamowanie nierównomiernej lokalizacji osób młodych w układzie przestrzennym kraju.

Podsumowując, można mieć nadzieję, że zebrany w niniejszej pracy zestaw opracowań przyczynkowych, mimo że nie stanowi ani wyczerpującej, ani nawet kompleksowej analizy migracji współczesnej młodzieży, pozwala wskazać pewne istotne zmiany i okoliczności, które powinny skłonić do dalszego badania tych zagadnień. Dotyczy to zarówno różnych form i kierunków migracji, jak i oddziaływania na procesy migracji dynamicznie się zmieniającej sytuacji gospodarczej i politycznej. Chodzi tu o zmiany wewnątrz kraju, jak również poza jego granicami oddziałujące na emigrację i remigrację oraz migracje wewnętrzne, ale zwłaszcza na imigrację i napływ uchodźców.

Wykaz literatury

- Jończy, R. (red.). (2007). *Migracje zarobkowe z województwa opolskiego. Przyczyny i charakterystyka pracy za granicą oraz warunki powrotu*. Instytut Śląski.
- Jończy, R. i Rokita, D. (red.). (2009). *Migracje zagraniczne i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego w kontekście światowego spowolnienia gospodarczego. Stan i tendencje*. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego.
- Jończy, R. (2010). *Warunki powrotu emigrantów zarobkowych z województwa opolskiego*. Politechnika Opolska.
- Jończy, R., Rokita-Poskart, D. i Śleszyński P. (2024). *Depopulacja i rozwój Nysy oraz powiatu nyskiego wobec akademickości miasta. Wybrane zagadnienia ekonomiczne i demograficzne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Jończy, R., Rokita-Poskart, D. i Tanas, M. (2013). *Exodus absolwentów szkół średnich województwa opolskiego do dużych ośrodków regionalnych kraju oraz za granicę (w kontekście problemu depopulacji województwa oraz wyzwań dla szkolnictwa wyższego i regionalnego rynku pracy)*. Wydawnictwo Instytut Śląski.
- Jończy, R. i Rokitowska-Malcher, J. (2022). *Płacowe warunki powrotu migrantów zarobkowych do województwa opolskiego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Kiniorska, I., Brambert, P. i Staciwa, E. (2023). Plany migracyjne młodzieży akademickiej Kielc. *Studia Miejskie*, (46), 27-39.
- Rokita-Poskart, D. (2021). *Ekonomiczne skutki migracji edukacyjnych do ośrodka akademickiego. Studium przypadku Opola*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Rokitowska-Malcher, J. (2021). *Czynniki ekonomiczne i pozaekonomiczne poakcesyjnych remigracji Polaków ze szczególnym uwzględnieniem województwa dolnośląskiego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.